

Research Paper

Identifying and prioritizing political-economic factors affecting Baloch ethnic challenges Inside the political geography of Iran

Vahid Kiani ^a, Ali Ashrafi ^{a*}, Fatemeh Alishahpoor ^b

a. Department of Geography, Faculty of Literature and Human Sciences, University of Birjand, Birjand, Iran.

Email: vkiani@birjand.ac.ir

^b. Department of Geography, Faculty of Literature and Human Sciences, University of Birjand, Birjand, Iran.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Keywords:

Baloch ethnicity
ethnic challenge
economic factors
political factors
Iran

Received:

xx March 2022

Received in revised form:

xx June 2022

Accepted:

xx August 2022

pp.x-xx

Iran consists of various Baloch, Kurdish, Azeri, Persian, Arab, and other cultures. The settlement of Iranian ethnic groups, mainly in the border areas and adjacent to the country of their own language, provides a suitable ground for the occurrence of ethnic crises, which has led to the emergence and growth of divergent ideas among this ethnic group. The current research, with a descriptive-analytical approach and targeted sampling method based on the statistical community of academic experts familiar with the political and economic issues of the Baloch people and with a practical purpose, has investigated the economic and political factors affecting the divergence of the Baloch people. The results of the research showed that among the political factors, five factors are the attitude of the government towards the Baloch ethnic group, the geographical (border) location of the Baloch ethnic group, the way of political organization of the space (unified and centralized government) on the space of Iran, the difference between the political and religious ideology of the country with the Baloch ethnic group and the type of political system ruling the country of Iran have had the greatest impact on the divergence of the Baloch people. Also, among the items of the economic dimension, five factors are the income of the ethnic group compared to other citizens of the country, the lack of attention of the macroeconomics to the studied area, the level of access to facilities and services, the existence and spread of poverty among the ethnic group (compared to across the border) and the situation Development indicators and human poverty have had the most significant impact on the

* . Corresponding author (Email: vkiani@birjand.ac.ir)

Citation: Hosseini, A. (2022). The multi-dimensional comparative evaluation of the components of the quality of life of local residents: The case study of cities of Fars and Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Provinces. *Journal of Urban Tourism*, 10 (1), 1-27.

 <http://doi.org/>

Extended Abstract

Introduction

The changes that have taken place in recent decades due to globalization and the entry into the information age have expanded the flow of awareness and ethnic particularism in the country and have caused challenges. Based on this, this article tries to identify the influencing factors in the divergence of ethnicities (with an emphasis on the Baloch people) in the political geography of Iran to provide principled and codified strategies for guiding and integrating ethnic identity into the Iranian national identity and avoid ethnic divergence as much as possible in the direction of division. Recognizing the most important reasons for the divergence of each ethnic group in the political geography of Iran can help to develop appropriate strategies to overcome the challenges caused by the ethnic debate.

Methodology

The current research is descriptive-correlational and based on the structural equation model (SEM). It is also applied in terms of its purpose, and the data collection method is a survey. The statistical population of this research includes 100 elites and cultural activists of Baloch ethnicity. All the questionnaire questions were closed-ended and evaluated based on a five-point Likert scale, so each answer was assigned a score from 1 to 5. For more certainty, the questionnaires were revised using the opinions of 8 political geography professors, and their ambiguities were resolved to some extent.

Results and discussion

Based on the findings of the research on the political factors effective in the divergence of the Baloch people, the attitude of the government towards the Baloch ethnic group, with a score of 0.791, was in the first

place; the geographical (border) location of the Baloch ethnic group, with a score of 0.79, was in the second place; the way of political organization of space (unified government and focused) on the atmosphere of Iran, with a score of 0.731, was in the third place; the difference between the political and religious ideology ruling the country with the Baloch ethnic group, with a score of 0.73, was in the fourth place; the type of political system ruling the atmosphere of Iran, with a score of 0.663, was in the fifth place; and the geographical policies of the government (balancing or unbalancing the space), with a score of 0.662, was in the sixth place.

Also, in the section on economic factors, based on the obtained data, the income of the ethnic group compared to other citizens of the country, with a score of 0.773, was in the first place; the lack of attention of the macroeconomy to the studied area, with a score of 0.764, was in the second place; the level of access to facilities and services, with a score of 0.73, was in the third place; the existence and spread of poverty among the ethnic group (relative to across the border), with a score of 0.707, was in the fourth place; the state of development indicators and human poverty, with a score of 0.706, was in the fifth place; and the amount of investment in the area of residence of the ethnic group compared to other countries, with a score of 0.705, was in the sixth place. The results of the research showed that in the political dimension, the attitude of the government towards the Baloch ethnic group, the geographical (border) location of the Baloch ethnic group, the way of political organization of the space (unified and centralized government) on the space of Iran, the difference between the political and religious ideology of the country and the Baloch ethnic group, the type of political system in the country of Iran are five

important factors in the political dimension that have a great impact on the divergence and challenges of the Baloch ethnic group.

In the economic dimension, five factors of high importance in the ethnic challenges of Baloch include the following:

The ethnic group's income compared to other citizens of the country, the macroeconomics' lack of attention to the studied area, the level of access to facilities and services, the existence and spread of poverty among the ethnic group (compared to across the border), the status of development indicators, and human poverty.

Conclusion

In general, as can be inferred from the research findings, the nature of the demands or divergence of Baloch, both from the political and economic perspectives, is more than the economic aspect. Suppose the central government of Iran takes action to alleviate poverty, establish geographical justice, eliminate the center-periphery development gap, and address regional inequalities. In that case, the divergence of Baloch will be in a neutral state. In the next stages, through cultural approaches, the direction of strengthening this nation within the political geography of Iran moved in the direction of national unity and cohesion. Sistan and Baluchestan province have a strategic position for trade and transit and have agriculture and horticulture (especially tropical fruits) as well as many historical and natural attractions and a growing industry, the discovery of mines (gold, copper, chromite, manganese, marble, limestone), the neighborhood with Pakistan and Afghanistan and the existence of Iran's only oceanic port (Chabahar) has a high ability and capacity for development. The central government of Iran can prevent the escape of the labor force from the province by encouraging capital, giving concessions, and encouraging strong financial centers such as banks to support producers and provide

facilities to experts and provide the basis for economic development and reducing the unemployment rate of the province and as a result, the economic participation rate of the province will increase.

In the context of the political dimension, as long as the government's approach to ethnic diversity is based on ethnicity as a threat and not an opportunity, Baloch have divergence from the government and consider themselves separate from the main body of the government. Therefore, help should be sought from the local elites and expert forces of the province for political management at the local, provincial, and national levels, and border control should be increased for the illegal entry of immigrants and terrorist groups in order to minimize security challenges. In addition to these cases, the central government can use the help of the national media (such as radio and television, etc.) to change attitude towards ethnicity and change the mentality of the society (feeling of insecurity towards the province). After that, the presence of tourists and using the province's tourism capacity will also be provided.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

شناسایی و اولویت بندی عوامل سیاسی - اقتصادی موثر بر چالش‌های قومیتی بلوچ در درون جغرافیای سیاسی ایران

نویسنده اول (وحید کیانی) - گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.

نویسنده دوم (علی اشرفی) - گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.

نویسنده سوم (فاطمه علیشاهپور) - دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران

چکیده

اطلاعات مقاله

واژگان کلیدی:

کلیدواژه‌ها : قومیت بلوچ، چالش قومی، عوامل اقتصادی، عوامل سیاسی، ایران.

تاریخ دریافت:

۱۴۰۱/۰۱/۰۵

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۱/۰۳/۱۱

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۱/۰۵/۰۵

صص. ۲۷-۱

کشور ایران متشکل از مجموعه فرهنگ‌های متنوع و مختلف بلوچ، کرد، آذری، فارس، عرب و ... است. همچنین اکثر این قومیت‌ها در مناطق مرزی ایران واقع شده و دارای دنباله فضایی در آن سوی مرز هم هستند. از این رو زمینه‌های بحران‌آفرینی مضاعفی را موجب می‌شوند، قوم بلوچ یکی از اقوام ایرانی است که طی یک قرن گذشته چالش‌های گسترده‌ای را با حکومت مرکزی ایران داشته که منجر به بروز و رشد اندیشه‌های واگرایانه در بین این گروه قومی شده است. تحقیق حاضر با رویکرد توصیفی تحلیلی و روش نمونه‌گیری هدفمند بر اساس جامعه آماری متخصصین دانشگاهی آشنا به مسائل سیاسی و اقتصادی قوم بلوچ و با هدف کاربردی به بررسی عوامل اقتصادی و سیاسی مؤثر بر واگرایی قوم بلوچ پرداخته است. نتایج تحقیق نشان داد که در بین عوامل سیاسی پنج عامل: ۱- نوع نگرش حکومت به گروه قومی بلوچ ۲- موقعیت جغرافیایی (مرزی) گروه قومی بلوچ ۳- شیوه سازماندهی سیاسی فضا (حکومت یکپارچه و متمرکز) بر فضای کشور ایران ۴- تفاوت ایدئولوژی سیاسی و مذهبی حاکم بر کشور با گروه قومی بلوچ ۵- نوع نظام سیاسی حاکم بر فضای کشور ایران بیشترین تأثیر را بر واگرایی قوم بلوچ داشته‌اند. همچنین در بین گویه‌های بعد اقتصادی نیز پنج عامل: ۱- میزان درآمد گروه قومی نسبت به سایر شهروندان کشور ۲- کم‌توجهی اقتصاد کلان به منطقه مورد مطالعه ۳- میزان دسترسی به امکانات و خدمات ۴- وجود و گسترش فقر در میان گروه قومی (نسبت به فراسوی مرز) ۵- وضعیت شاخص‌های توسعه و فقر انسانی بیشترین تأثیر را بر واگرایی قومیت بلوچ در ایران داشته‌اند.

استناد:

 <http://doi.org/10.22059/JURBANGEO.2022.333648.1610>

۱. مقدمه

تحولات صورت گرفته در عرصه‌های مختلف سبب شده است که امروزه مباحث گسترده‌ای درباره اهمیت یافتن دوباره قومیت‌ها و هویت‌های قومی مطرح باشد که این مسئله به دلیل تجدید حیات سیاسی اقوام در بسیاری از جوامع به‌ویژه جوامع چند قومی برمی‌گردد. برخلاف پیش‌بینی‌ها، نوسازی مدرن نتوانسته است موضوع قومیت را به‌عنوان یک منبع منازعه سیاسی از اهمیت بیاندازد. تحولات نوین صورت گرفته در عرصه قومیت از نظر محتوا و شدن به حدی است که می‌توان گفت ما با فرصت سیاسی جدید و گفتمان نوین احیاء قومیت و هویت قومی در عصر حاضر (موسوم به عصر جهانی شدن) مواجه هستیم. اهمیت سیاسی قومیت عمدتاً به این جهت است که می‌تواند به یک منبع مهم برای بسیج سیاسی و سراغ‌زایی برای منازعات داخلی و خارجی و در نتیجه تضعیف هویت ملی کشور گردد (حسینی فر و عباس زاده مرزبالی، ۱۴۰۰: ۱۷۹). مبتنی بر این تحولات، امروزه اندیشمندان و صاحب‌نظران از بروز و ظهور توأمان دو پدیده به‌ظاهر متضاد در سطح جهان خبر می‌دهند که به تعبیر رابرتسون همان عام شدن امر خاص و خاص شدن امر عام است. هم‌زمان با تعمیق فرایند جهانی شدن از یک سو شاهد گسترش و یکپارچگی فرهنگی، بازارهای اقتصادی و شیوه‌های حقوقی و سیاسی هستیم و از دیگر سو ناظر ظهور انواع اختلاف‌های قومی و تأکید بر بنیادی‌ترین هویت‌های گروهی و وفاداری‌های قومی در بسیاری از مناطق جهانیم (سید امامی، ۱۳۸۵: ۷). چراکه، جهان انسانی، دنیایی متشکل از اقوام و ملل گوناگون است که در سرتاسر، آن با توجه به شرایط محیطی و جغرافیایی، پراکنده شده‌اند. بررسی‌ها نشان می‌دهد که فقط در چهارده کشور جهان اقلیت قابل توجهی وجود ندارد و تنها چهار درصد مردم دنیا در کشورهایی زندگی می‌کنند که دارای یک گروه قومی هستند (پور قوشچی و همکاران، ۱۳۹۴: ۵۹). شاید تا قبل از دهه شصت میلادی موضوع تنوع قومی دل‌مشغولی زیادی برای اندیشمندان و جوامع ایجاد نمی‌کرد، اما به موازات احیاء هویت‌های قومی و شکل‌گیری تعارضات قومی، مسئله قومیت و هویت قومی از یک موضوع «پیرامونی» به موضوع «اصلی» در ادبیات و آثار اندیشمندان جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک تبدیل شده است (ربانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۴۰) و به‌عنوان یکی از برجسته‌ترین مسائل جهانی مطرح شده است (گل محمدی، ۱۳۸۱: ۱۵۸). چنانکه برخی، عصر حاضر را قرن اقلیت‌ها و قومیت‌ها (خوب‌روی، ۱۳۸۰: ۱) و مهم‌ترین دغدغه انسان عصر نو می‌شمارند (دوران، ۱۳۸۳: ۸۵). تشدید این موضوع، به‌ویژه در جوامعی چون کشور ایران که از تنوع قومی برخوردارند بیشتر خودنمایی می‌کند. به دلیل شرایط حاکم و موضوع مهم جهانی شدن و شرایط منحصر به فرد ایران، بسیاری از صاحب‌نظران مسئله حال و آینده کشور را موضوع قومیت‌ها می‌دانند (کولایی، ۱۳۸۳: ۵۱). در این میان، سرزمین پهناور ایران با گذشته‌ای کهن، وارث فرهنگ و تمدنی فراگیر است که در طول هزاران سال گستره‌ای از تنوعات زبانی، مذهبی، گویش‌ها، آداب و عادات و مناسک و غیره را با انعطاف و تساهل فراوان به وجود آورده است و گروه‌های مذهبی-زبانی متعدد طی قرن‌ها در کنار هم زیسته و تجربیات تاریخی و میراث فرهنگی واحدی را کسب کرده‌اند (افضلی و ضرغامی، ۱۳۸۸: ۷۸). ایرانیان در زمینه پیشینه تاریخی و میراث سیاسی دارای ثداوم تاریخی بسیار کهن بوده و دارای دولت و مرزهای خاص و تاریخ طولانی هستند، بررسی پیشینه گروه‌های قومی در ایران نشان از بومی بودن این اقوام داشته و آنان بخش جدانا شدنی از سرزمین، دولت و جامعه ایران به شمار می‌آیند (محمدرحیمی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۷). با این حال، تحولات صورت گرفته در طی دهه‌های اخیر ناشی از جهانی شدن که خودآگاهی قومی را تا حد زیادی افزایش داده است و از سوی دیگر با توجه اینکه ایران کشوری است که قربانی یک جغرافیای دشوار است، شکل ناهموار و وسعت زیاد ایران، نه تنها جابه‌جایی داخلی را مشکل ساخته و به پاره‌پاره شدن کشور تا قرن حاضر کمک کرده است، بلکه در فلات مرکزی که از تهاجم بیگانگان در امان بود، به تولد و رشد یک هویت ملی کمک می‌کرد. در مقابل، نواحی پیرامونی، به‌خصوص در گذشته دارای هویت محلی قوی بودند که در صورت ضعف حکومت مرکزی از

دستورات آن سرپچی می‌کردند (janparvar et al, 2021) که زمینه تقویت هویت‌های قومی را در فضای جغرافیایی حد زیادی می‌تواند افزایش دهد. این نوع خاص از قوم‌گرایی، گاهاً خود را در اشکال ناسیونالیسم قومی و با ملی‌گرایی بازتولید شده تحت فرایند جهانی شدن نشان می‌دهد که در پی مطرح شده خود برای رسیدن به خواسته‌های سرکوب شده است. (janparvar et al, 2021) بر این اساس، این‌گونه بحران‌ها و چالش‌های قومی به‌خصوص وقتی جنبه خودآگاهی ژئوپلیتیکی نیز پیدا می‌کند یکی از تهدیدات غیرنظامی است که تمامیت ارضی و حتی مشروعیت رژیم‌های سیاسی را مورد تهدید قرار می‌دهد (عزتی و احمدی، ۱۳۸۹: ۱۳). یکی از این قومیت‌ها که در درون جغرافیای سیاسی ایران در فرایند شکل‌گیری دولت مدرن به یک خودآگاهی ژئوپلیتیکی رسیده است قوم بلوچ بوده است. امروزه خودآگاهی ژئوپلیتیکی قوم بلوچ به یکی از معماهای امنیتی ایران در دوران معاصر تبدیل شده است و یکی از کانون‌های ناامنی آن را تشکیل می‌دهد. به قول ریچارد هارت‌شورن یکی از جغرافیادانان مطرح یکی از رسالت‌های جغرافیادانان سیاسی کمک به حکومت مرکزی برای شناسایی نیروهای واگرا و هم‌گرا است. اینکه چگونه نیروهای هم‌گرا را تقویت و نیروهای واگرا را خنثی کرد. از این‌رو شناسایی دلایل واگرایی و هم‌گرایی قوم بلوچ در چارچوب جغرافیای سیاسی ایران رسالتی است جغرافیایی که به پیشبرد امنیت پایدار ایران کمک خواهد کرد. پژوهش حاضر تلاشی است در این راستا تا نشان دهد که عوامل واگرایی قوم بلوچ بیش از این‌که ریشه سیاسی و فرهنگی داشته باشد دارای ریشه‌های عمیق اقتصادی بوده و با برطرف کردن مشکلات اقتصادی و توسعه‌ای در این منطقه جغرافیایی تا حدودی می‌توان روند ناحیه‌گرایی سیاسی این قوم را کاهش و فرایند همگرایی آن‌ها را فراهم ساخت.

۲. پیشینه تحقیق

حق پناه، جعفر (۱۳۸۹) در مقاله "موازنه فراگیر" چارچوبی تحلیلی برای تبیین نقش و تأثیر قومیت بر سیاست خارجی؛ گسترش تأثیرگذاری متغیر قومیت بر ترتیبات امنیتی سیستم‌های تابع به‌ویژه خاورمیانه را مورد بررسی قرار داده و با تشریح ناکارآمدی تبیین رئالیستی کلاسیک در تحلیل این روند روبه‌رو نظریه موازنه فراگیر را عرضه نموده است. نوزانی و صالحی (۱۳۹۱) در تحقیقی با عنوان "چالش‌های قومی در ایران: مورد مطالعه استان اردبیل" به این نتیجه رسیدند که در مجموع توهین‌های فرهنگی، اجتماعی و ... به اقوام در از بین رفتن همبستگی ملی ۹۹ درصد، تبعیض و بی‌عدالتی در مورد اقوام ۹۷ درصد، نابرابری‌های اقتصادی و احساس محرومیت نسبی اقوام ۹۶ درصد، نقش چند فرهنگ‌گرایی و احترام به فرهنگ اقوام در انسجام ملی ۸۹ درصد و در نهایت، سرمایه‌گذاری دولت و اختصاص بودجه به استان اردبیل در مقایسه با استان‌های مرکزی ۸۵ درصد در بروز بحران‌های قومی نقش داشته است. در مجموع نتایجی که از این مقاله به‌دست آمده نشان می‌دهد: نقش عوامل داخلی در مقایسه با عوامل خارجی در بروز بحران‌های قومی در استان اردبیل خیلی پررنگ‌تر است.

حافظ نیا و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان "سیاست دولت و مناسبت‌های بین قومی (مورد: قوم بلوچ و سیستانی)" به این نتیجه رسیدند که سیاست‌های دولت از یک سو باعث ایجاد رابطه بدبینانه بین سیستانی‌ها و بلوچ‌ها شده و از سوی دیگر به واگرایی بین قوم بلوچ و دولت مرکزی کمک کرده است.

هادیان و ریگی (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان "ملت‌سازی ناکام در پاکستان و چالش‌های قومی: مطالعه موردی قوم بلوچ" به این نتیجه رسیدند که ملت‌سازی ناکام از عوامل مؤثر بر ایجاد گرایش‌های واگرایانه قوم بلوچ در کشور چند قومیتی پاکستان بوده است؛ از این‌رو ادعای اصلی پژوهش این است که ضعف و ناکامی پاکستان در فرایند ملت‌سازی و عدم توانایی آن برای جذب قوم بلوچ در ملت واحد باعث شد این گروه قومی به سمت خط‌مشی گریز از مرکز سوق داده شود و امنیت پاکستان را به چالش بکشد.

امام‌جمعه زاده و مهدیان (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان "شکاف‌های قومی مذهبی مؤثر بر امنیت ملی ایران" به این نتیجه رسیدند مذهب شیعه و هویت ایرانی از بارزترین شاخصه‌های هویتی کنونی ملت ایران هستند که می‌توانند در برابر پدیده جهانی شدن با حفظ ارزش‌های هویتی از طریق ایجاد وحدت و همبستگی ملی، بقاء ملی ایران را حفظ نمایند. از دیدگاه جغرافیای سیاسی ملت ایران دارای دو شکاف مذهبی و قومیتی است که در عصر کنونی و به‌واسطه افزایش آگاهی‌ها محسوس‌تر شده‌اند و می‌توان گفت، پرداختن به هر یک از شاخصه‌های هویت کنونی ملت ایران یعنی مذهب تشیع یا هویت ایرانی و نادیده گرفتن دیگری ایجاد شکاف ملی را در پی دارد. این مقاله با روشی توصیفی تحلیلی به دنبال تشریح آن است که امنیت و بقاء ملی ایران در بلندمدت از طریق اتکا هم‌زمان بر مذهب شیعه (پیوند دادن گروه‌ها و اقوام گوناگون زبانی به‌ویژه در بخش مرکزی فلات ایران حول مذهب مشترک) و هویت ایرانی (پیوند دادن گروه‌های مذهبی حول هویت زبانی - نژادی مشترک) حاصل می‌گردد.

محمد زاده و خانی (۱۳۹۷) در تحقیقی با عنوان "زمینه‌های تاریخی و اجتماعی مؤثر بر شکاف قومی در ایران" به این نتیجه رسیدند که شکاف قومی در فرایندی تاریخی در میان بعضی اقوام ایرانی فعال شده است. تشکیل دولت متجدد مرکزگرا، ملت‌سازی ناقص و ایجاد نابرابری قومی در ابعاد سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و احساس تبعیض قومی نقشی برجسته در این فعال شده داشته است. مدیریت توزیع عدالت و کاهش نابرابری در ابعاد مختلف شکاف قومی فعال را ترمیم و آن را به شکاف غیرفعال تبدیل خواهد کرد.

صالحی و نوزانی (۱۳۹۹) در تحقیق با عنوان "بررسی نقش جمهوری آذربایجان در ایجاد چالش‌های قومی در آذربایجان ایران" به این نتیجه رسیدند که جمهوری آذربایجان از نظر ۳۱ درصد مصاحبه‌شوندگان با بهره‌گیری از پیوندهای زبانی و تاریخی به اقدامات تحریک‌آمیز و به ایجاد چالش‌های قومی در آذربایجان ایران می‌پردازد.

بررسی‌های صورت گرفته در پیشینه تحقیق‌های صورت گرفته نشان‌دهنده آن است که نگرش‌های صورت گرفته به مسائل قومی و چالش‌های ناشی از آن‌ها بیشتر به آثار و پیامدها پرداخته‌اند و کمتر به عوامل زمینه‌ای شکل‌دهنده چالش‌های قومی به‌ویژه قومیت بلوچ توجه شده است. بر این مبنای نظر می‌رسد خلاء ناشی از عدم توجه دقیق به عوامل زمینه‌ای به‌ویژه در دو بعد سیاسی و اقتصادی ضرورت تحقیق متفاوت در این زمینه را ضرورت می‌بخشد.

۳. روش شناسی

پژوهش حاضر از نوع توصیفی - همبستگی و مبتنی بر مدل معادلات ساختاری (SEM) بوده و به لحاظ هدف کاربردی و روش جمع‌آوری اطلاعات، پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش جامعه آماری تحقیق حاضر شامل ۱۰۰ نفر از نخبگان و فعالان فرهنگی دارای قومیت بلوچ هستند. تمامی سوالات پرسشنامه‌ها از نوع پاسخ بسته و بر اساس مقیاس پنج ارزشی لیکرت ارزش‌گذاری شد به طوری که هر پاسخ امتیازی از ۱ تا ۵ را به خود اختصاص می‌داد. برای اطمینان بیشتر، با بهره‌گیری از نظرات ۹ نفر از اساتید رشته جغرافیای سیاسی، پرسشنامه‌ها بازبینی شدند و ابهامات آن‌ها تا حدودی برطرف شد. این امر بیانگر روایی ظاهری و محتوایی قابل قبول ابزار گردآوری است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی (مدل‌سازی معادلات ساختاری رویکرد واریانس محور) استفاده شد. علاوه بر این فرضیه‌های تحقیق در سطح خطا ۰/۰۵ و با استفاده نرم‌افزار Smart PLS3 تجزیه و تحلیل گردید.

در این بخش به منظور بررسی پایایی تحقیق از نرم‌افزار Spss (آزمون آلفای کرونباخ) استفاده شده است، در واقع گام اول در بررسی هر داده پرسش‌نامه‌ای بررسی سطح روایی و پایایی آن است، برای احصا شاخص‌ها و گویه‌های مدنظر پژوهش هم از شیوه کتابخانه‌ای با رجوع به مطالعات قبلی که در زمینه قومیت انجام گردیده‌اند استفاده شده است و هم از نظر کارشناسان و خبرگان حوزه مطالعات قومیتی در سطح اعضای هیات علمی دانشگاه (تعداد ۹ نفر) استفاده شده است.

در این بخش نیز در جدول شماره ۱ نتایج آزمون آلفای کرونباخ آورده شده که نتیجه آن نشان‌دهنده بالا بودن سطح پایایی گویه‌های تحقیق به مقدار ۰,۹۴۴ است.

جدول ۱- نتایج آزمون پایایی

تعداد نمونه	تعداد گویه	مقدار آلفا
۱۰۰	۳۲	۰,۹۴۴

منبع: یافته‌های تحقیق

منطق استفاده از آمار استنباطی، آزمون فرض آماری (فنون آماری مناسب برای صحت و سقم فرضیه‌های پژوهش) و یا تخمین آماری (فنون آماری مناسب برای بررسی سؤال‌ها یا فرضیه‌های پژوهش) است. براین اساس در گام بعدی بررسی پارامتریک بودن یا ناپارامتریک بودن پرسش‌نامه به دست آمده از جامعه نمونه مورد سنجش واقع می‌شود که نتایج آن در جدول شماره ۲ آورده شده، نتایج آزمون اسمیرنوف - کولموگروف نشان می‌دهد که هر ۲ بعد تحقیق مقدار و سطح معناداری به دست آمده آن‌ها کمتر از ۰,۰۵ است، بنابراین پرسش‌نامه آماری حاضر از نوع ناپارامتریک است.

جدول ۲- نتایج آزمون اسمیرنوف - کولموگروف

ابعاد	آماره	سطح معناداری	وضعیت
اقتصادی	۰,۱۴۲	۰,۰۰۰	ناپارامتریک
سیاسی	۰,۱۴۹	۰,۰۰۰	ناپارامتریک

منبع: یافته‌های تحقیق

۴. مباحث نظری

تا قبل از سال ۱۹۶۰ در ادبیات و آثار دانشمندان علوم انسانی موضوع قومیت و گرایش‌های قومی موضوعی محوری نبوده است، بلکه موضوعی پیرامونی بوده که در جریان اصلی توسعه یا ملت‌سازی درباره آن بحث شده است. به قومیت به عنوان مبنایی برای کنش فرد، گردآوردن و متحرک کردن گروه‌هایی از مردم در قالب نوعی گرایش‌های قومی که بر جریان‌های اجتماعی و سیاسی تأثیرگذار است، دقت نشده بود (قاسمی، ۲۰۰۸)، اما از سال ۱۹۶۰ به موازات احیای هویت‌های قومی و رشد تعارضاتی که بیشتر بر مبنای قومیت شکل گرفته بودند، در اقصی نقاط جهان توجه دانشمندان به این حوزه جلب شد. در واقع این تجدید حیات قومی در تمامی نقاط جهان، از کشورهای توسعه یافته صنعتی تا کشورهای در حال توسعه و عقب مانده، دانشمندان را متوجه این نکته کرد که به جست‌وجوی ساختارهای مشترکی بپردازند که به ظهور قومیت و برجسته شدن آن به عنوان مبنای هویت و گرایش قومی می‌انجامد. از این رو در این بخش به دیدگاه‌های متفاوتی که در زمینه قومیت تاکنون شکل گرفته‌اند اشاره خواهد شد. (صادقی و سعیدی اقدم، ۲۰۱۴).

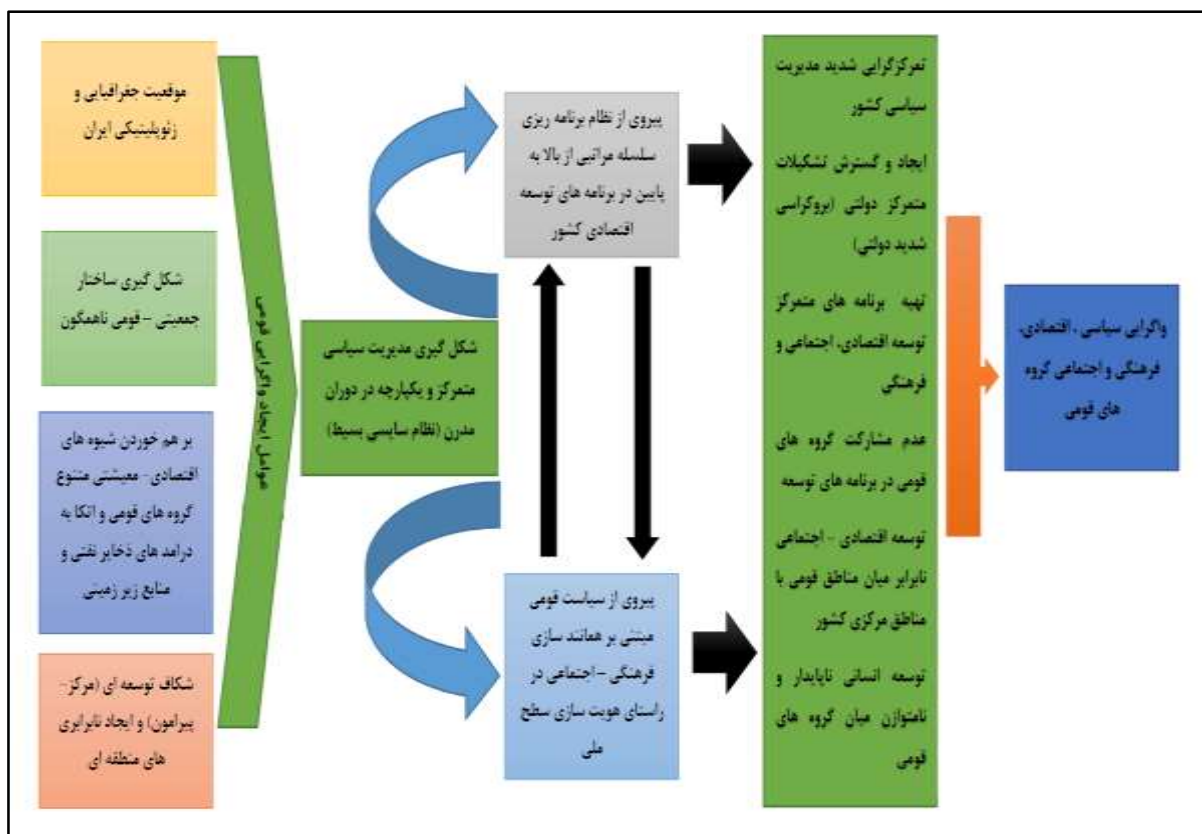
ایسمن معتقد است هویت‌های قومی به عنوان مبنایی برای بسیج سیاسی و تعارضات سیاسی مطرح هستند. او عقیده دارد قوانین شکننده و تبعیض آمیز عواملی هستند که همبستگی قومی را تحریک و آن را سیاسی می‌کنند، زیرا تعیین سهم از سوی دولت‌های مدرن طبق برنامه یا بدون برنامه، اثرات مختلفی بر جوامع قومی مختلف به جای گذاشته است. (نقدی و احمدی، ۲۰۱۳). یکی دیگر از رهیافت‌های نظری در تحلیل و تبیین همگرایی قومی، **نظریه گوبوگلو** است. بر اساس این نظریه، خشونت‌ها و درگیری‌های قومی در درون دسته‌بندی‌های اجتماعی و منافع اقتصادی اجتماعی قابل بررسی است. گوبوگلو بیشترین توجه خود را به عناصر

و عوامل قومی با دسته‌بندی اجتماعی، تقسیمات کاری و طبقه‌بندی اجتماعی معطوف کرده است. همچنین تأثیر تبعیض اجتماعی بر اساس ویژگی‌های قومی و نژادی را قوی‌ترین انگیزه برای وقوع تنش‌های بین قومی و درگیری‌های آشکار قومی می‌داند. **هشتاد** معتقد است افزایش تعاملات اجتماعی میان گروه‌های قومی در روند نوسازی و توسعه، ضرورتاً به ایجاد اتحاد ملی و محو همبستگی‌های قومی نمی‌انجامد، بلکه برعکس ممکن است به تعارضات قومی منجر شود. او بنیان تعارض را در نابرابری و توزیع ناهمگون منابع میان مناطق مختلف یک واحد ملی که تنوع قومی و فرهنگی دارد، جست‌وجو می‌کند این نظریه فرض می‌کند همبستگی و بسیج قومی در مناطقی ظهور می‌کند که از نظر فرهنگی و اقتصادی، بیش از هر منطقه‌ای محروم است (احمدی، ۱۹۹۹).

امروزه از **تکثرگرایی فرهنگی** در عصر جهانی‌شدن که برای حفظ و بقای فرهنگی گروه‌های قومی ارزش قائل است سخن به میان می‌آید؛ مقصود برقراری و تساوی حقوق بین افراد اقلیت‌های قومی، زبانی و مذهبی مختلف است. تکثرگرایی به دنبال تأمین دو هدف است: اول، مساوات اجتماعی که از طریق آن شرایط زندگی مناسب برای همه گروه‌ها، اعم از اقلیت و اکثریت تأمین شود. دوم، به رسمیت شناختن اجتماعی که از طریق آن، به گروه اقلیت، شانس و امکان حفظ و توسعه فرهنگ خاص داده شود. در چارچوب سیاست تکثرگرایی، تنوع فرهنگ‌ها، سرمایه‌ای است که می‌باید به آن توجه داشت. از ایده تکثرگرایی فرهنگی گاه بانام «دموکراسی فرهنگی» یاد می‌شود. در این ایده به گروه‌های قومی اجازه داده می‌شود تا تمایز خویش و ارزش‌ها و هنجارهای خاص فرهنگ خود را حفظ کنند. در واقع دیدگاه تکثرگرایی خواهان تنوع و گوناگونی است، زیرا از منظر این دیدگاه وجود تنوع، به جامعه، قوت و توان بیشتری می‌دهد و همگرایی را تقویت می‌بخشد. در عصر جهانی‌شدن، تضاد «فرهنگی قومی» به یکی از منابع اصلی چالش‌ها و تضادها تبدیل شده است. بسیاری از کشورهایی که در گذشته با پشت‌سر گذاشتن فرایند سخت و پیچیده «ملت‌سازی» متولد شده‌اند. اکنون در جایگاه یک واحد ملی زیر سؤال رفته‌اند و امواج قوم‌گرایی و جدایی‌طلبی آن‌ها را فراگرفته است (قوشجی و نادری، ۲۰۱۵). **کاستلز** معتقد است در عصر جهانی‌شدن به واسطه گسترش تعاملات و ارتباطات میان کنشگران اجتماعی، امکان بر ساخته شدن هویت‌های فردی و جمعی به‌طور هم‌زمان توسعه یافته و به‌طور مداوم در حال دگرگونی است (کاستلز، ۲۰۰۱). **رونالد رابرتسون** بر این باور است جهانی‌شدن همواره در چارچوبی محلی به وقوع می‌پیوندد؛ درحالی‌که چارچوب محلی، از طریق گفتمان‌های جهانی‌شدن ایجاد می‌شود. او معتقد است نباید جهانی‌شدن را صرفاً فرایندی تلقی کنیم که محل‌های ازپیش‌موجود را به هم پیوند می‌دهد (نش، ۲۰۰۱). یکی از تئوری‌های که در ایران بیشتر به آن توجه شده است، **تئوری محرومیت نسبی** است. بر اساس این تئوری در ایران، پدیده محرومیت مناطق قومی بسیار اهمیت دارد. از منظر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌توان رابطه بین محرومیت و بسیج سیاسی واگرایانه اقوام را رابطه‌ای مستقیم و مثبت در نظر گرفت (مهتری، ۲۰۱۷). بدیهی است محرومیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در دو بُعد قابل مطالعه است: اول، نمود واقعی و عینی محرومیت مناطق مختلف قومی بر اساس شاخص‌های مختلف آماری است. دوم، برداشت و ذهنیتی است که افراد مناطق محروم و از میزان محرومیت آن‌ها وجود دارد و می‌تواند در شکل‌دهی به همگرایی سیاسی اقوام متکثر باشد (صالحی، ۲۰۰۶). نتیجه کلی از مباحث دیدگاهی این است که هر چه تفاوت‌های منطقه‌ای از ابعاد مختلف بیشتر باشد، حرکت جمعیت و سرمایه به سمت قطب‌های پرجاذبه بیشتر خواهد بود (خاکپور، ۲۰۰۶). از بُعد سیاسی، پیامد نابرابری‌های منطقه‌ای منجر به بی‌اعتمادی مردم محلی به حکومت مرکزی، نارضایتی، خشونت، بحران واگرایی و تهدیدات منطقه‌ای خواهد شد. از بُعد اقتصادی، جامعه توسعه‌یافته اقتصادی پویا و سالم دارد و در آن توزیع عادلانه امکانات و ثمره‌های توسعه در میان بیشتر جمعیت هر ناحیه،

منطقه یا کشور دیده می شود (فریدمن، ۱۹۶۶). از نگاه جامعه شناسی توسعه یافتگی موجب افزایش سرمایه های اجتماعی و همگرایی ملی تقویت می شود. می توان گفت اهداف کلی برنامه ریزی منطقه ای یا توسعه اقتصادی برقراری عدالت اجتماعی و توزیع رفاه و ثروت بین افراد جامعه است.

شکل ۱- چارچوب مفهومی رابطه ساختاری- تاریخی برنامه های توسعه اقتصادی، اجتماعی و انسانی و واگرایی گروه های قومی جامعه ایران (ترسیم: نگارندگان)

۵. یافته های تحقیق

۵-۱- تحلیل توصیفی تحقیق

۵-۱-۱- جنسیت پاسخ دهندگان

بر اساس نتایج جدول ۳ از ۱۰۰ نفر پاسخ دهنده به سوالات تحقیق ۳۶ نفر مرد و ۶۴ نفر زن بوده اند. از این رو در تحقیق حاضر تعداد پاسخ دهندگان زن بیشتر بوده اند.

جدول ۳- نتایج توصیفی پاسخ دهندگان (جنسیت)

گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
مرد	۳۶	۳۶٪
زن	۶۴	۶۴٪
جمع	۱۰۰	۱۰۰٪

منبع: یافته های تحقیق

۵-۱-۲- تحصیلات پاسخ‌دهندگان

بر اساس نتایج جدول ۴ از مجموع پاسخ‌گویان، ۶۷ درصد دانشجوی کارشناسی ارشد، ۲۴ درصد کارشناسی ارشد، ۶ درصد دکتری و ۳ نفر نیز دانشجوی دکتری بوده‌اند. از این‌رو بیشتر پاسخ‌دهندگان دارای تحصیلات کارشناسی ارشد بوده‌اند.

جدول ۴- نتایج توصیفی پاسخ‌دهندگان (تحصیلات)

گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
دانشجوی کارشناسی ارشد	۶۷	٪۶۷
کارشناسی ارشد	۲۴	٪۲۴
دانشجوی دکتری	۳	٪۳
دکتری	۶	٪۶
جمع	۱۰۰	٪۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

۵-۱-۳- سطح تحصیلات پاسخ‌دهندگان

بر اساس نتایج جدول ۵- از مجموع پاسخ‌دهندگان ۹۹ نفر تخصص خود را بیان کرده‌اند که از این تعداد ۴۴ درصد جغرافیا، ۲۰ درصد مدیریت، ۱۱ درصد اقتصاد، ۱۲ درصد جامعه‌شناسی و ۱۲ درصد دیگر نیز علوم سیاسی را به‌عنوان تخصص خود انتخاب نموده‌اند؛ بنابراین تخصص جغرافیا بیشترین فراوانی را در بین پاسخ‌گویان داشته است.

جدول ۵- نتایج توصیفی پاسخ‌دهندگان (تخصص)

گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
جغرافیا	۴۴	٪۴۳٫۵
مدیریت	۲۰	٪۱۹٫۸
اقتصاد	۱۱	٪۱۰٫۸
جامعه‌شناسی	۱۲	٪۱۱٫۸
علوم سیاسی	۱۲	٪۱۱٫۸
جمع	۱۰۰	٪۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

۵-۱-۴- سابقه حضور در منطقه مورد مطالعه

بر اساس نتایج جدول ۶ از مجموع پاسخ‌گویان ۱۸ درصد سابقه حضور کمتر از ۵ سال در منطقه مورد مطالعه داشته‌اند، ۲۰ درصد بین ۵ تا ۱۰ سال و ۶۲ نفر نیز بیشتر از ۱۰ سال در مناطق بلوچ‌نشین (بلوچستان) بوده‌اند.

جدول ۶- نتایج توصیفی پاسخ‌دهندگان (سابقه حضور)

گزینه	فراوانی پاسخ	درصد فراوانی
کمتر از ۵ سال	۱۸	٪۱۸
بین ۵ تا ۱۰ سال	۲۰	٪۲۰
بیشتر از ۱۰ سال	۶۲	٪۶۲
جمع	۱۰۰	٪۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

۵-۱-۵- بررسی وضعیت ابعاد و گویه‌ها تحقیق بر اساس روش حداقل مربعات جزئی (PLS)

در مرحله سوم از بررسی یافته‌های استنباطی تحقیق به ارزیابی کمی جهت پاسخ‌گویی به سؤالات تحقیق به مدل‌سازی معادلات ساختاری با استفاده از روش حداقل مربعات جزئی (PLS) پرداخته شده و برازش مدل‌های اندازه‌گیری، ساختاری و کلی استراتژی‌های توسعه شهرهای مرزی مورد بررسی قرار گرفته است. روش مدل‌سازی معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی (PLS) در سال ۱۹۷۴ توسط ولدا ابداع شد و در ادامه نسخه پیشرفته آن در سال ۱۹۸۹ توسط لومر ارائه شد (یعقوبی، ۱۳۹۶: ۱۰۱). در این تحقیق با توجه به نامعلوم بودن حجم کلی جامعه آماری و نیز اهمیت پاسخ دقیق و مناسب به سؤالات، از روش نمونه‌گیری هدفمند با نمونه آماری محدود به ۱۰۰ نفر استفاده شده است و یکی از مهم‌ترین دلایل استفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری با رویکرد حداقل مربعات جزئی نیز همین تعداد کم نمونه آماری تحقیق بوده اما در کنار این مسئله دلایل دیگری برای استفاده از این روش نیز وجود داشته که عبارت‌اند از قابل استفاده بودن آن در داده‌های پارامتریک و ناپارامتریک که در این تحقیق بودن یافته‌های پرسش‌نامه‌ای ناپارامتریک بوده‌اند (جدول ۲)، پیچیدگی مدل (تعداد زیاد شاخص‌ها و متغیرها (جدول ۱))، اکتشافی بودن تحقیق (به دلیل عدم داشتن سؤالات. تحلیل مدل تحقیق به روش (PLS) از دو بخش کلی شکل گرفته که در این تحقیق یافته‌های استنباطی بر مبنای آن‌ها بررسی شده که عبارت‌اند از ۱- بررسی برازش مدل ۲- الگوریتم تحلیل. پس از ترسیم مدل حاوی سازه‌ها (متغیرهای پنهان) و روابط میان آن‌ها و قبل از تخمین روابط مدل و بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری، ساختاری و کلی تحقیق، لازم است که متغیرهای آشکار (سؤالات) مربوط به هر گویه (سازه) مشخص گردند تا امر تفسیر نتایج مدل آسان‌تر گردد. بدین منظور در تحقیق حاضر به منظور بررسی هر یک از دو بعد مؤثر بر واگرایی قوم بلوچ توسعه از سؤالات مختلفی استفاده شده که در جدول ۷ بیان شده است.

جدول ۷- سازه‌ها و سؤالات تحقیق

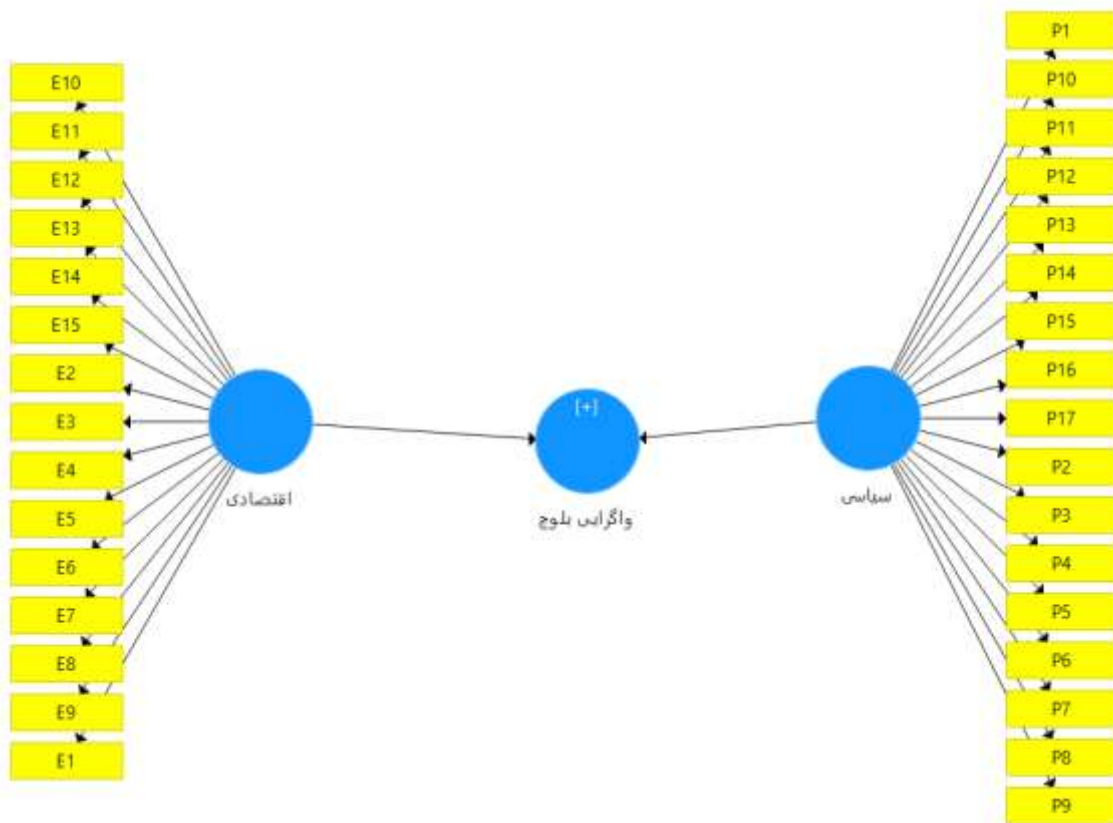
کد گویه‌ها در پرسش‌نامه	سازه‌ها	واگرایی بلوچ
E1 الی E15	بعد اقتصادی	
P1 الی P17	بعد سیاسی	

منبع: یافته‌های تحقیق

مدل‌های مرسوم در مدل‌سازی معادلات ساختاری در واقع متشکل از دو بخش هستند. مدل اندازه‌گیری که چگونگی توضیح و تبیین متغیرهای پنهان توسط متغیرهای آشکار (سؤالات) مربوطه را بررسی می‌نماید و مدل ساختاری که نشان می‌دهد چگونه متغیرهای پنهان (سازه‌ها) در پیوند با یکدیگر قرار گرفته‌اند (هنسلر و همکاران، ۲۰۰۹). شکل ۲ به منظور شناخت مدل‌های موجود در مدل کلی پژوهش حاضر ترسیم گردیده است. بر اساس این شکل سازه‌های و سؤالات به ترتیب با دایره و مستطیل نشان داده شده‌اند و روابط میان متغیرها با پیکان جهت‌دار ترسیم گردیده‌اند. رابطه هر یک از سازه‌ها با سؤالات بیانگر مدل‌های اندازه‌گیری، رابطه سازه‌ها با همدیگر بیانگر مدل ساختاری و کلیه این روابط به صورت یکجا، بیانگر مدل کلی پژوهش حاضر هستند.

1. Vold

2. Lemomer

شکل ۲- نمایش ترسیمی مدل‌های اندازه‌گیری، مدل ساختاری و مدل کلی پژوهش حاضر در محیط PLS

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

به‌منظور سنجش روایی پرسشنامه، دو نوع روایی منطقی و روایی سازه در نظر گرفته شده و در این راستا، روایی محتوا، اعتبار ظاهری و اعتبار عاملی (تحلیل عاملی) بررسی شدند. برای دستیابی به اعتبار همگرا و میزان همبستگی، آزمون‌ها پایایی مرکب و میانگین واریانس ارزیابی شد. پایایی بالاتر از ۰/۸ همراه با میانگین واریانس حداقل ۰/۵ دو شرط لازم برای اعتبار همگرا و همبستگی یک سازه می‌باشند (چن و همکاران، ۲۰۰۹). شاخص AVE نشان می‌دهد که چه درصدی از واریانس سازه مورد مطالعه تحت تأثیر گونه‌های آن سازه بوده است. از شاخص AVE برای سنجش روایی سازه استفاده می‌شود و از آن تحت عنوان روایی همگرا نیز یاد می‌شود. علاوه بر این از شاخص AVE به‌منظور بررسی روایی تشخیصی نیز استفاده می‌شود. به این صورت که در روایی تشخیصی بایستی ریشه دوم یا جذر شاخص AVE برای هر سازه بزرگ‌تر از مقدار ضریب همبستگی آن سازه با سایر سازه‌ها باشد. برای تعیین پایایی سازه‌ها در این تحقیق از روش پایایی مرکب (CR) استفاده شد. علاوه بر این در این قسمت از شاخص آلفای کرونباخ نیز به‌منظور بررسی پایایی سازه‌ها نیز بهره گرفته شده است. لذا شاخص‌های فوق به همراه بررسی معنی‌داری بارهای عاملی جهت تأیید مناسبیت گونه‌های سازه‌ها مورد استفاده قرار گرفتند. بارهای عاملی بزرگ‌تر از ۰/۴ از اعتبار مناسبی برخوردار هستند.

جدول ۸- نتایج مربوط به تحلیل‌های روایی و پایایی متغیرهای پژوهش

مؤلفه	تعداد سؤالات	آلفای کرونباخ	Rho	پایایی مرکب	میانگین واریانس
اقتصادی	۱۵	۰/۹۱۰	۰/۹۱۴	۰/۹۲۳	۰/۴۴۸
سیاسی	۱۷	۰/۹۰۹	۰/۹۱۶	۰/۹۲۱	۰/۴۱۳

بررسی جدول ۸ نشان می‌دهد که شاخص‌های موردنظر به‌جز در بخش میانگین واریانس در پژوهش حاضر از اعتبار بالایی برخوردار هستند بدین صورت که آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷؛ شاخص Rho بالاتر از ۰/۷، پایایی مرکب بالاتر از ۰/۸ است. نتایج جدول ذکرشده نشان می‌دهد که مقدار آلفای کرونباخ بعد اقتصادی برابر با ۰/۹۱ و بعد سیاسی نیز برابر با ۰/۹۰۹ است که از مقدار استاندارد آزمون تحقیق بالاتر بوده‌اند. همچنین مقدار پایایی ترکیبی به‌دست‌آمده برای بعد اقتصادی برابر با ۰/۹۲۳ و بعد سیاسی نیز برابر با ۰/۹۲۱ است که از مقدار استاندارد تحقیق بالاتر بوده و مقدار مناسبی می‌باشند. همچنین مقدار میانگین واریانس توسعه‌یافته بعد اقتصادی برابر با ۰/۴۴۸ و بعد سیاسی نیز برابر با ۰/۴۱۳ است که این عدد از مقدار استاندارد تحقیق پایین‌تر بوده است. به‌صورت کلی نتایج برازش مدل اندازه‌گیری برای ابعاد چالش قومیتی در میان گروه قومی بلوچ بیانگر اهمیت بعد اقتصادی در چالش‌های قومیت مرتبط با واگرایی گروه قومی بلوچ است.

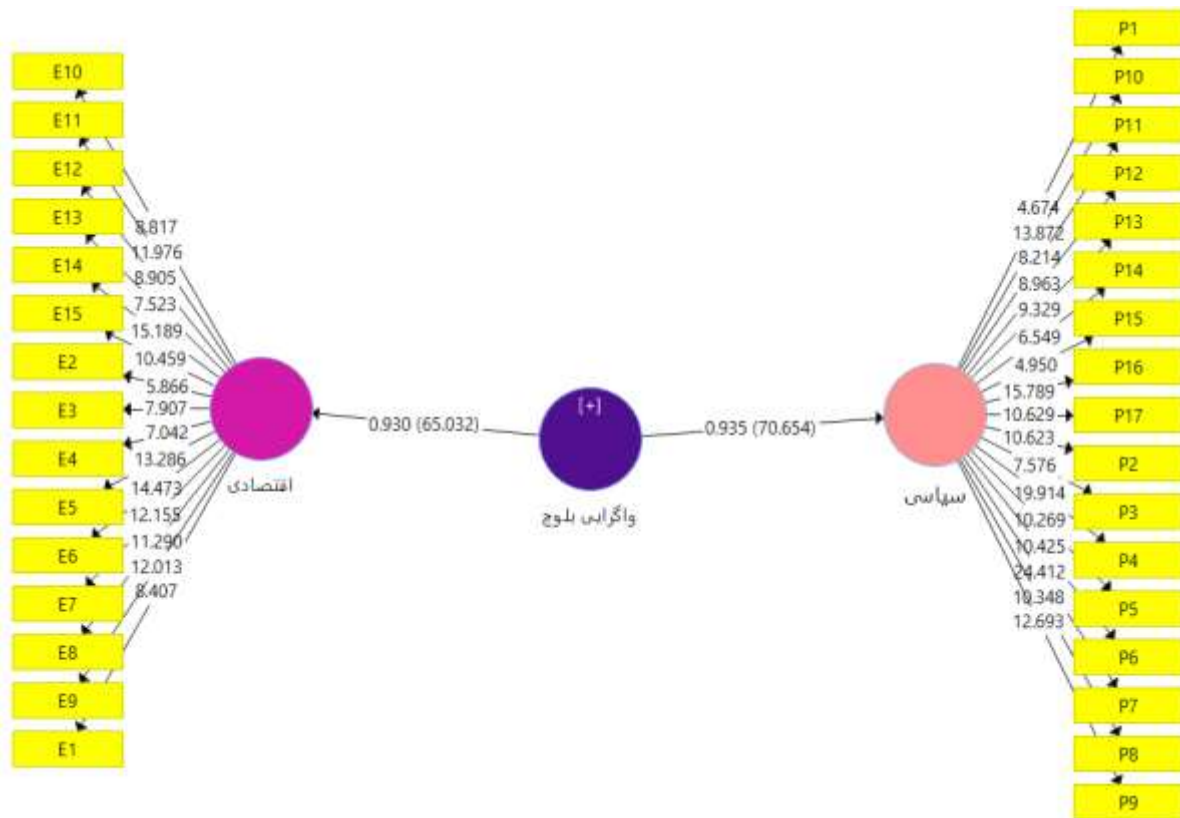
بنابراین در ادامه با اطمینان کامل می‌توان نسبت به گزارش نتایج مربوط به مدل نهایی پژوهش پرداخت. برای بررسی برازش مدل ساختاری پژوهش از چندین معیار استفاده می‌شود که اولین و اساسی‌ترین معیار، آماره t است. ابتدایی‌ترین معیار برای سنجش رابطه بین متغیر در مدل (بخش ساختاری)، اعداد معنی‌داری t است. در صورتی که مقدار این اعداد از ۱/۹۶ بیشتر شود، نشان از صحت رابطه بین متغیرها و در نتیجه تایید فرضیه‌ها پژوهش در سطح اطمینان ۰/۹۵ است. همچنین مقدار معناداری نیز به همان موضوع اشاره می‌کند و اگر کمتر از ۰/۰۵ باشد رابطه بین متغیرها را در سطح اطمینان ۰/۹۵ می‌پذیریم. اولین معیار بررسی مدل ساختاری، ضرایب R^2 مربوط به متغیرهای پنهان درون‌زای (وابسته) مدل است؛ و نشان‌دهنده تاثیر یک متغیر برون‌زا بر یک متغیر درون‌زا است و سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ به‌عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی در نظر گرفته می‌شوند. هر چه R^2 مربوط به سازه‌های درون‌زای یک مدل بیشتر باشد، نشان از برازش بهتر مدل است. هینسلر و همکاران (۲۰۰۹) معتقدند در یک مدل، در صورتی که یک سازه درون‌زا توسط یک یا دو سازه برون‌زا تحت تاثیر قرار گیرد. مقدار R^2 از ۰/۳۳ به بالا نشان از قوت رابطه بین آن سازه و سازه‌های درون‌زا است. دومین معیار بررسی مدل ساختاری، Q^2 است. این معیار که توسط استون و گیسر (۱۹۷۵) معرفی شد، قدرت پیش‌بینی مدل در متغیرهای وابسته را مشخص می‌کند. مقدار باید در مورد تمامی سازه‌های درون‌زا سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ را به‌عنوان قدرت پیش‌بینی کم، متوسط و قوی تعیین نموده‌اند. همچنین برای ارزیابی مدل کلی، پس از منسوخ شدن معیار نیکویی برازش (GOF)، از شاخص ریشه میانگین مربعات باقی‌مانده استاندارد شده (SRMR) استفاده می‌شود که مقدار این شاخص کمتر از ۰/۱ یا ۰/۰۸ مناسب است (هو و بنتلر، ۱۹۹۹؛ هینسلر و همکاران، ۲۰۱۴). با توجه به اطلاعات جدول ۹، تاثیر ابعاد اقتصادی و سیاسی بر واگرایی قوم بلوچ در سطح ۰/۰۵ معنادار بوده و علامت تاثیر نیز مثبت است این نتیجه بدین معناست که با افزایش شکاف‌های اقتصادی و سیاسی، بر شدت واگرایی قوم بلوچ افزوده خواهد شد. همچنین مقادیر به‌دست‌آمده برای شاخص تناسب پیش‌بین بیشتر از ۰/۳۵ (قوی) است. همچنین مقادیر ضرایب مسیر هر دو بعد تحقیق در محدوده قوی قرار دارد و مقدار SRMR نیز کمتر از ۰/۱ است که نشان‌دهنده کیفیت مناسب مدل آزمون شده است. در ادامه تصویر مدل آزمون شده تحقیق به همراه ضریب مسیر به‌دست‌آمده برای تمامی مسیرهای مدل در قالب شکل ۲ و ۳ مشخص گردیده است.

جدول ۹- مقادیر ضریب مسیر و آماره t فرضیه‌های مرتبط با مسیرهای مدل تحقیق

رابطه	ضریب مسیر	T	ضریب تعیین	تناسب پیش‌بین	معناداری	نتیجه	SRMR
← واگرایی	۰/۹۳۵	۶۶/۷	۰/۸۶۴	۰/۳۷۴	۰/۰۰۵	تایید	۰/۰۹
بلوچ	۰/۹۳۰	۷۰/۴	۰/۸۷۳	۰/۳۵۱	۰/۰۰۵	تایید	

منبع: یافته‌های تحقیق

¹ Standardized Root Mean Square Residual

شکل ۳- مدل نهایی پژوهش در حالت ضریب مسیر و مقادیر معناداری

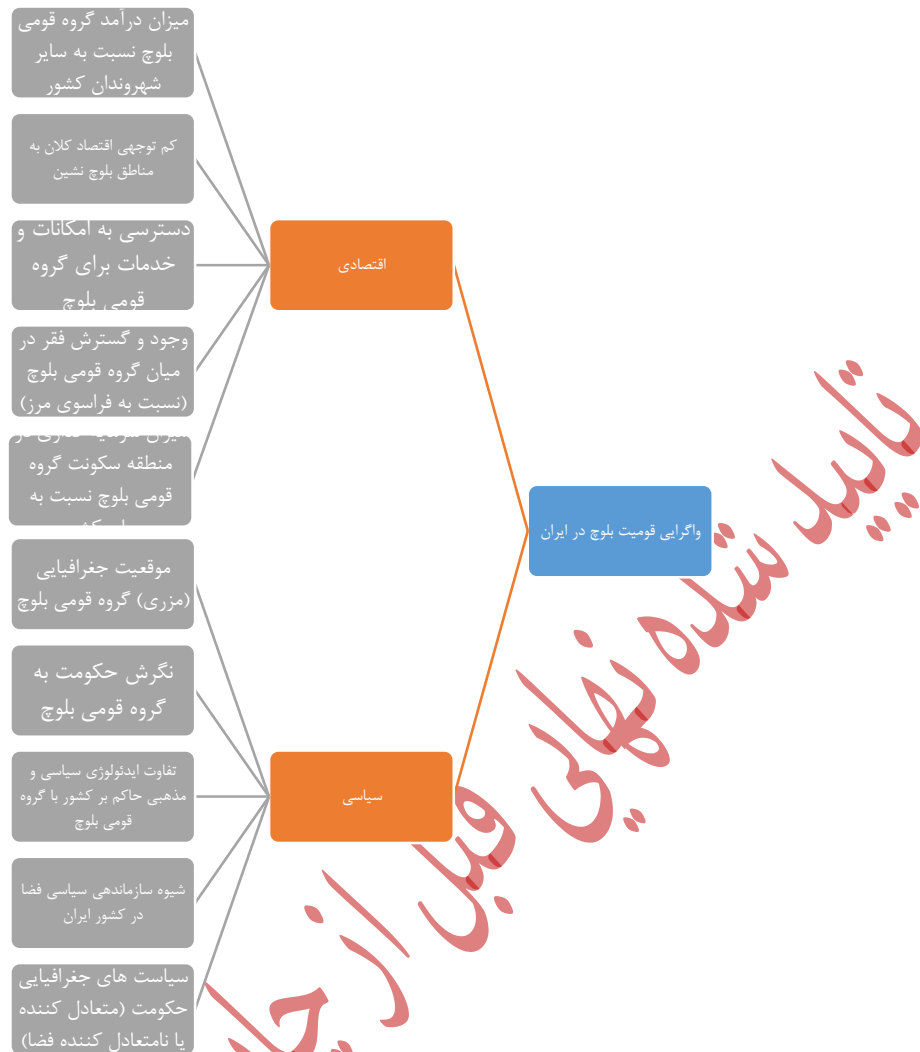
۶- بحث و نتیجه گیری

مقوله قومیت در ایران به دلیل شرایط خاصی که دارد از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. در واقع ایران متشکل یافته از مجموعه فرهنگ‌های متنوع و مختلف بلوچ، کرد، آذری، فارس، عرب و ... است که بیشتر این اقوام در مرزهای ایران دارای پیوستگی فرهنگی و سرزمینی با آن سوی مرزها هستند که این مسئله در تلفیق با مشکلات معیشتی و سیاسی مه این اقوام در ایران دارند سبب بروز جریانات مرکزگریزی و واگرایی گردیده است که لزوم مدیریت مسائل قومی را در ایران به منظور پاسداری از یکپارچگی و اتحاد ملی بسیار برجسته می‌سازد، در این میان توجه به مسائل اقتصادی و سیاسی در مدیریت اقوام از اهمیت بالایی برخوردار است که در این تحقیق به بررسی و رتبه‌بندی مهم‌ترین عوامل اقتصادی و سیاسی مؤثر بر چالش‌های قومی در ایران با تاکید بر قوم بلوچ پرداخته است. بررسی‌های صورت گرفته در این زمینه مبتنی بر یافته‌های کتابخانه‌ای و پرسشنامه‌ای نشان‌دهنده آن است که، مهم‌ترین عوامل سیاسی شامل ۱۷ مورد و اقتصادی شامل ۱۵ مورد است که مؤثر بر چالش‌های قوم بلوچ است که ترتیب وزن و اهمیت آن‌ها به صورت ذیل می‌باشند:

عوامل بعد سیاسی: نگرش حکومت به گروه قومی بلوچ با امتیاز ۰,۷۹۱ در جایگاه اول، موقعیت جغرافیایی (مرزی) گروه قومی بلوچ با امتیاز ۰,۷۹ در جایگاه دوم، شیوه سازمان‌دهی سیاسی فضا (حکومت یکپارچه و متمرکز) بر فضای کشور ایران با امتیاز ۰,۷۳۱ در جایگاه سوم، تفاوت ایدئولوژی سیاسی و مذهبی حاکم بر کشور با گروه قومی بلوچ با امتیاز ۰,۷۳ در جایگاه چهارم، نوع نظام سیاسی حاکم بر فضای کشور ایران با امتیاز ۰,۶۶۳ در جایگاه پنجم، سیاست‌های جغرافیایی حکومت (متعادل‌کننده یا نامتعادل‌کننده فضا) با امتیاز ۰,۶۶۲ در جایگاه ششم، نقش سیاسی نخبگان (قومی -

طایفه‌ای) در مناطق بلوچ‌نشین با امتیاز ۰,۶۵۸ در جایگاه هفتم، احساس تبعیض در میان گروه قومی بلوچ با امتیاز ۰,۶۴۲ در جایگاه هشتم، میزان مشارکت سیاسی گروه قومی بلوچ در سطح ملی با امتیاز ۰,۶۳۵ در جایگاه نهم، گسترش گروه قومی بلوچ به آن سوی مرزهای ایران با امتیاز ۰,۶۲۴ در جایگاه دهم، انتخاب مدیران ارشد استانی از بیرون استان با امتیاز ۰,۶۰۲ در جایگاه یازدهم، تقابل هویت ملی در برابر هویت قومی در مناطق بلوچ‌نشین با امتیاز ۰,۶ در جایگاه دوازدهم، میزان نفوذ و تأثیرگذاری مولوی‌ها (از نظر مذهبی) با امتیاز ۰,۵۹۹ در جایگاه سیزدهم، انتخاب یا عدم انتخاب مدیران محلی بومی در مناطق بلوچ‌نشین (توسط حکومت یا مردم) با امتیاز ۰,۵۹۴ در جایگاه چهاردهم، سیاست خارجی (مرزی) کشور در ارتباط با کشورهای دارای قومیت بلوچ (افغانستان، پاکستان و ...) با امتیاز ۰,۵۶۱ در جایگاه پانزدهم، سیاست کشورهای رقیب و میزان نفوذ آنها در مناطق بلوچ‌نشین با امتیاز ۰,۴۹۳ در جایگاه شانزدهم و سیاست داخلی کشور در مواجهه با گروه قومی بلوچ با امتیاز ۰,۴۴۳ در جایگاه هفدهم.

عوامل بعد اقتصادی: میزان درآمد گروه قومی نسبت به سایر شهروندان کشور با امتیاز ضریب عاملی ۰,۷۷۳ در جایگاه اول، کم‌توجهی اقتصاد کلان به منطقه مورد مطالعه با امتیاز ۰,۷۶۴ در جایگاه دوم، میزان دسترسی به امکانات و خدمات با امتیاز ۰,۷۳ در جایگاه سوم، وجود و گسترش فقر در میان گروه قومی (نسبت به فراسوی مرز) با امتیاز ۰,۷۰۷ در جایگاه چهارم، و وضعیت شاخص‌های توسعه و فقر انسانی با امتیاز ۰,۷۰۶ در جایگاه پنجم، میزان سرمایه‌گذاری در منطقه سکونت گروه قومی نسبت به سایر کشور با امتیاز ۰,۷۰۵ در جایگاه ششم، میزان سرمایه‌گذاری در منطقه سکونت گروه قومی نسبت به فراسوی مرز با امتیاز ۰,۶۹۵ در جایگاه هفتم، وضعیت اقتصاد غیر رسمی (قاجاق) با امتیاز ۰,۶۸۷ در جایگاه هشتم، وجود و گسترش فقر در میان گروه قومی با امتیاز ۰,۶۵۳ در جایگاه نهم، ناامنی اقتصادی با امتیاز ۰,۶۵۰ در جایگاه دهم، نابرابری فضایی ناشی از نظام بودجه‌ریزی کشور با امتیاز ۰,۶۱۵ در جایگاه یازدهم، نرخ بیکاری نسبت به سایر فضاهای کشور با امتیاز ۰,۶۱۱ در جایگاه دوازدهم، سطح توسعه منطقه سکونت گروه قومی (نسبت به فراسوی مرز) با امتیاز ۰,۵۹۲ در جایگاه سیزدهم، تفاوت سطح توسعه اقتصادی منطقه بلوچ‌نشین ایران نسبت به فراسوی مرزها با امتیاز ۰,۵۹۲ در جایگاه چهاردهم و میزان درآمد گروه قومی نسبت به فراسوی مرز با امتیاز ۰,۴۹۷ در جایگاه پانزدهم در مجموع می‌توان گفت، نتایج تحقیق نشان داد که در بعد سیاسی نگرش حکومت به گروه قومی بلوچ، موقعیت جغرافیایی (مرزی) گروه قومی بلوچ، شیوه سازمان‌دهی سیاسی فضا (حکومت یکپارچه و متمرکز) بر فضای کشور ایران، تفاوت ایدئولوژی سیاسی و مذهبی حاکم بر کشور با گروه قومی بلوچ، نوع نظام سیاسی حاکم بر فضای کشور ایران پنج عامل بسیار مهم در بعد سیاسی است که بر واگرایی و چالش‌های گروه قوم بلوچ تأثیر زیادی می‌گذارد. در بعد اقتصادی نیز پنج عامل بااهمیت بالا در چالش‌های قومی گروه قومی بلوچ شامل موارد ذیل هستند: میزان درآمد گروه قومی نسبت به سایر شهروندان کشور، کم‌توجهی اقتصاد کلان به منطقه مورد مطالعه، میزان دسترسی به امکانات و خدمات، وجود و گسترش فقر در میان گروه قومی (نسبت به فراسوی مرز)، وضعیت شاخص‌های توسعه و فقر انسانی بوده‌اند (مدل ذیل).

شکل ۴- مدل مفهومی تجربی تحقیق

ریشه بسیاری از نابسامانی های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و حتی امنیتی در مناطق بلوچ نشین ایران ناشی از مشکلات اقتصادی است. فقر اقتصادی و توسعه نیافتگی منجر به فقر فرهنگی و فقر اجتماعی شده و زمینه را برای بروز چالش های قومی بوجود خواهد آورد. لذا کمک به وضعیت اقتصادی و معیشتی مردم مناطق بلوچ نشین و ارتقا سطح توسعه یافتگی این مناطق می تواند علاوه بر کاهش بسیاری از جرایم و ناهنجاری ها، موجب تقویت همگرایی و ایجاد امنیت پایدار مناطق بلوچ نشین و تقویت همگرایی ملی شود.

درمجموع همان طور که از یافته های تحقیق می توان به خوبی استنباط کرد جنس مطالبات یا واگرایی قوم بلوچ چه از منظر سیاسی و چه از منظر اقتصادی بیشتر از بعد اقتصادی است؛ یعنی اگر چنانچه حکومت مرکزی ایران در زمینه فقرزدایی، برقراری عدالت جغرافیایی، از بین بردن شکاف توسعه ای مرکز - پیرامون و نابرابری های منطقه ای اقدام کند واگرایی قوم بلوچ در حالت خنثی قرار خواهد گرفت و در مراحل بعد می توان از طریق رویکردهای فرهنگی به سمت تقویت این قوم در درون جغرافیای سیاسی ایران در راستای انسجام و وحدت ملی حرکت کرد. استان سیستان و بلوچستان با داشتن موقعیت راهبردی بازرگانی و ترانزیتی و دارا بودن کشاورزی و باغبانی (به ویژه میوه های استوایی و گرمسیری) و همچنین جاذبه های فراوان تاریخی و طبیعی و صنعت در حال رشد، کشف معادن (طلا، مس، کرومیت، منگنز، سنگ مرمر، سنگ آهک)،

همسایگی با دو کشور پاکستان و افغانستان و وجود تنها بندر اقیانوسی ایران (چابهار) از توانایی و ظرفیت بالایی برای توسعه برخوردار است که حکومت مرکزی ایران می‌تواند با تشویق سرمایه‌گذاران و دادن امتیازها و تشویق کانون‌های قوی مالی چون بانک‌ها برای حمایت از تولیدکنندگان و دادن تسهیلات به افراد متخصص، مانع فرار نیروی کار از استان شده و زمینه پیشرفت اقتصادی و کاهش نرخ بیکاری استان فراهم شود و در نتیجه نرخ مشارکت اقتصادی استان افزایش یابد. در زمینه بعد سیاسی تا زمانی که رویکرد دولت به تنوع قومی، بر اساس قومیت به‌عنوان تهدید باشد نه فرصت قوم بلوچ دارای واگرایی نسبت به حکومت بوده و خود را از بدنه اصلی حکومت جدا می‌داند؛ می‌بایست از نخبگان و نیروهای متخصص بومی خود استان برای مدیریت سیاسی در سطح محلی استانی و ملی کمک گرفته شود و کنترل مرزها برای ورود غیرقانونی مهاجرین و گروهک‌های تروریستی بیشتر شود تا چالش‌های امنیتی به حداقل برسد. علاوه بر این موارد حکومت مرکزی می‌تواند به کمک رسانه ملی (همچون صداوسیما و...) برای تغییر رویکرد خود نسبت به قومیت استفاده کرده و به تغییر ذهنیت جامعه (حس ناامنی نسبت به استان) بپردازد و به دنبال آن زمینه حضور گردشگران و استفاده از ظرفیت گردشگری استان نیز فراهم شود.

منابع

۱. احمدی پور، زهرا، حیدری موصول، طهمورث و حیدری موصول (۱۳۸۹). «تحلیل قومیت و هویت قومی در ایران؛ جهت امنیت پایدار». فصلنامه انتظام اجتماعی. سال دوم. شماره اول، بهار و تابستان.
۲. احمدی، حمید (۱۳۷۸). قومیت و قومیت در ایران. تهران: نشر نی.
۳. افضل، رسول و ضرغامی، برزین (۱۳۸۸). تحلیل بنیادهای پایدار همگرایی و متغیرهای اعتباری تهدید قومی در ایران. پژوهش‌های جغرافیای انسانی. زمستان ۷۰. صص ۷۷-۹۰.
۴. امام‌جمعه زاده، سید جواد و مهدیان، حسین (۱۳۹۳). شکاف‌های قومی مذهبی مؤثر بر امنیت ملی ایران، فصلنامه جغرافیا، ۱۲(۴۱)، ۲۹۷.
۵. پورقوشچی، محمدرضا، و نادری، محمود. (۱۳۹۳). جهانی شدن و تکثرگرایی قومی در ایران، چالش‌ها و فرصت‌ها. مطالعات راهبردی سیاست گذاری عمومی (مطالعات راهبردی جهانی شدن)، ۵(۱۴) (پیاپی ۱۷)، ۵۵-۹۱.
۶. حسنی فر، عبدالرحمن و عباس زاده مرزبالی، مجید (۱۴۰۰). فضای مجازی، چالش هویت جویی قومی و راهکارهای پیش روی دولت جمهوری اسلامی. فصلنامه ژئوپلیتیک. سال ۱۷. شماره ۱.
۷. حق پناه، جعفر (۱۳۸۶). «هویت، قومیت و سیاست خارجی در خاورمیانه». فصلنامه سیاست. مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی. دوره ۴۱. شماره ۱. بهار ۱۳۹۰. صص ۸۱-۹۵.
۸. خاکپور، براتعلی. (۱۳۸۵). ارزیابی میزان توسعه یافتگی روستاهای شیروان برای برنامه ریزی منطقه‌ای. مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای، شماره هفتم، پاییز و زمستان.
۹. دوران، بهزاد، منوچهر، محسنی (۱۳۸۳). «هویت، رویلوج‌ها و نظریه‌ها». در کتاب مبانی نظری هویت و بحران هویت به اهتمام علی اکبر علیخانی. تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی. چاپ اول.
۱۰. ربانی، ع. و یزدخواستی، ب. و حاجبانی، ا. و میرزایی، ح. (۱۳۸۷). بررسی رابطه هویت ملی و قومی با تاکید بر احساس محرومیت و جامعه پذیری قومی: مطالعه موردی دانشجویان آذری، کرد و عرب. مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی (دانشگاه خوارزمی)، ۱۶(۶۳) (ویژه نامه علوم اجتماعی)، ۳۳-۶۹.
۱۱. سید امامی، کاووس (۱۳۷۷). «یکپارچگی ملی و رشد قومیت‌های قومی». فصلنامه مطالعات راهبردی. پیش شماره اول.

۱۲. صادقی، احمد؛ سعیدی اقدم، مهران (۱۳۹۳)، *شناسایی و رتبه بندی عوامل موثر بر توسعه نیافتگی اقتصاد ایران از دیدگاه خبرگان با استفاده از روش تلفیقی آزمون و خطا و فرایند تحلیل شبکه ای فازی*، سیاست گذاری پیشرفت اقتصادی سال دوم زمستان ۱۳۹۳ شماره ۴ (پیاپی ۵)، صص ۱۱۷-۱۵۶.
۱۳. صالحی امیری (۱۳۸۵)، *مدیریت منازعات قومی در ایران*، تهران: انتشارات مرکز تحقیقات استراتژیک.
۱۴. قاسمی، محمدعلی. (۱۳۸۷). *نسبت امنیت انسانی و توسعه پایدار. فصلنامه مطالعات راهبردی*، سال یازدهم، شماره سوم، صص ۵۲۷-۵۴۴.
۱۵. کولایی، الهه (۱۳۸۳). «مسیر هویت ملی در ایران». در کتاب *مبانی نظری هویت و بحران هویت*. به کوشش علی اکبر علیخانی. تهران: پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
۱۶. محمدرزاده، حسین و خانی، سعید (۱۳۹۷). *زمینه های تاریخی و اجتماعی مؤثر بر شکاف قومی در ایران*، مجله مطالعات اجتماعی ایران، ۱۲(۳)، ۱۲۵-۱۴۷.
۱۷. مهری، کریم (۱۳۹۶). *نقش قومی در همبستگی ملی*، فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان، دوره ۴، شماره ۱۶، صفحه ۱۵۳-۱۷۴.
۱۸. نش، کیت (۱۳۸۰). *جامعه شناسی سیاسی معاصر: جهانی شدن، سیاست و قدرت*؛ ترجمه محمدتقی دلفروز. تهران، انتشارات کوبر.
۱۹. نقدی، اسداله؛ احمدی، امید علی؛ سلطانی عزت، محمود (۱۳۹۴)، *بررسی جامعه شناختی میزان همگرایی قومیت های (فارس، ترک، لر) استان همدان*، مجله تحلیل اجتماعی نظم و نابرابری اجتماعی، دوره ۷، شماره ۱ - شماره پیاپی ۱، صفحه ۱۳۱-۱۵۴.
۲۰. نوزانی، بهرام و صالحی، منصور (۱۳۹۱)، *چالش های قومی در ایران: مورد مطالعه استان اردبیل*، مجله دانش سیاسی و بین المللی، ۱(۳)، ۱۰۹-۱۳۰.
۲۱. نوزانی، بهرام و صالحی، منصور (۱۳۹۹). *بررسی نقش جمهوری آذربایجان در ایجاد چالش های قومی در آذربایجان ایران*، فصلنامه مطالعات ملی، ۲۱(۴)، ۱۰۱-۱۱۸.
۲۲. هادیان، ناصر و ریگی، حنیفه (۱۳۹۳). *ملت سازی ناکام در پاکستان و چالش های قومی: مطالعه موردی قوم بلوچ*، فصلنامه روابط خارجی، ۶(۲۱)، ۷.

References

- Ahmadipour, Zahra, Heydari Mosloo, Tahmoores & Heydari Moslo (2010). "Analysis of Ethnicity and Ethnic Identity in Iran: For Sustainable Security". *Social Discipline Quarterly*. The second year. Number One, Spring and Summer. [in Persian]
- Hadian, Nasser & Rigi, Hanifa (2014). Failed Nation-Building in Pakistan and Ethnic Challenges: A Case Study of the Baluch Ethnicity, *Foreign Relations Quarterly*, 6(21), 7. [in Persian]
- Afzali, Rasoul & Zarghami, Barzin (2009). Analysis of Sustainable Foundations of Convergence and Credit Variables of Ethnic Threat in Iran. *Human Geography Research*. Winter of '70. [in Persian]
- Ahmadi, H. (1999). [Ethnicity and ethnicity in Iran, Tehran: *Nashr-e Ney*. [in Persian]
- Doran, Behzad, Manouchehr, Mohseni (2004). "Identity. Roybaluch and Theories". In the book *Theoretical Foundations of Identity and Identity Crisis* by

- Ali Akbar Alikhani. Tehran: *Institute for Humanities and Social Sciences*, ACECR. First Edition.
6. Friedmann, J. (1966). *Regional development policy: A case study of Venezuela*. Cambridge: *MIT Press*. DOI:[10.2307/2510879](https://doi.org/10.2307/2510879)
 7. Ghushchi, M. R., & Naderi, M. (2015). [Globalization and ethnic pluralism in iran, challenges and opportunities (Persian)]. *Strategic Studies and Public Policy*, 5(17), 55-91. [in Persian]
 8. Haghpanah, Jafar (2007). "Identity. Ethnicity and Foreign Policy in the Middle East." *Political Quarterly. Journal of the Faculty of Law and Political Science*. Volume 41. Number 1. Spring 2011. pp. 81-95.
 9. Hassanifar, Abdolrahman & Abbaszadeh Marzbali, Majid (2021). Cyberspace, the Challenge of Ethnic Identity, and the Solutions Facing the Islamic Republic Government. *Geopolitics Quarterly*. 17 years. Number 1. [in Persian]
 10. Henseler, J., Dijkstra, T.K., Sarstedt, M., Ringle, C.M., Diamantopoulos, A., Straub, D.W., Ketchen, D.J., Hair, J.F., Hult, G.T.M. and Calantone, R.J. (2014) Common Beliefs and Reality about Partial Least Squares: Comments on Ronkko & Evermann (2013). *Organizational Research Methods*, 17, 182-209. <https://doi.org/10.1177/1094428114526928>
 11. Imam Jumazadeh, Seyed Javad & Mahdian, Hossein (2014). Ethno-Religious Gaps Affecting Iran's National Security. *Geography Quarterly*, 12(41), 297.
 12. Janparvar, M., Bahrami Jaf, S., Shahbazi, M., & Chatterjee, U. (2021). Control and maintenance of borders due to the expansion of the Kurdish ethnic group on both sides of the Iranian-Iraqi border. *GeoJournal*, Volume (87), No (5), Year (2021-8) , Pages (4161-4177). <https://doi.org/10.1007/s10708-021-10492-5>
 13. Janparvar, M., Heydari, A., Bahrami Jaf, S., Chatterjee, U., & Singh, U. (2021). Analysis of kulbari's economic position in the northwest border villages of Iran (a study of paveh border villages). *GeoJournal*. <https://doi.org/10.1007/s10708-021-10428-z>.
 14. Khakpour, B. (2006). [Evaluation of the extent of development in Shirvan villages for regional planning ,*Journal of Geography and Regional Development*, 4(7), 133-45. [in Persian]
 15. Kolaei, Elaheh (2004). "The Path of National Identity in Iran". In the book *Theoretical Foundations of Identity and Identity Crisis*. By Ali Akbar Alikhani. Tehran: *Institute for Humanities and Social Sciences*, ACECR. [in Persian]
 16. Mehri, K. (2017). [The Ethnic role in national solidarity (Persian)]. *The Macro and Strategic Policies*, 4(16), 153-74. [in Persian]
 17. Mohammadzadeh, Hossein & Khani, Saeed (2018). Historical and Social Contexts Affecting the Ethnic Divide in Iran, *Journal of Iranian Social Studies*, 12(3), 125-147.
 18. Naghdi, A., & Ahmadi, A. (2013). [A sociological analysis of ethnic convergence Among Fars, Turkish and Lor ethnic groups in Hamadan Province, *Social Analysis of Order and Social Inequality*, 7(1), 131-54. [in Persian]

19. Nash, K. (2001). [Contemporary political sociology [M. T. Delforooz, Persian Trans]. Tehran: *Kavir*. [in Persian]
20. Nozani, Bahram & Salehi, Mansour (2020). A Study of the Role of the Republic of Azerbaijan in Creating Ethnic Challenges in Iranian Azerbaijan, *National Studies Quarterly*, 21(4), 101-118. [in Persian]
21. Nozani, Bahram and Salehi, Mansour (2012), Ethnic Challenges in Iran: A Case Study of Ardabil Province, *Journal of Political and International Knowledge*, 1(3), 109-130. [in Persian]
22. Qasimi, M. A. (2008). [Relationship between human security and sustainable development ,*Strategic Studies Quarterly*, 11(41), 527-44. [in Persian]
23. Rabbani, A., & Yazdkhasti, B., & Hajiani, A., & Mirzaei, H. (2008). Investigating the Relationship between National and Ethnic Identity with Emphasis on Feelings of Deprivation and Ethnic Socialization: A Case Study of Azeri, Kurdish and Arab Students. *Journal of the Faculty of Literature and Humanities* (Kharazmi University), 16(63 (Special Issue on Social Sciences)), 33-69. [in Persian]
24. Sadeghi, A., & Saeidi Aghdam, M. (2014). [Identification and ranking of factors affecting the economy of underdevelopment combined with ANP - DEMATEL phase,*Journal of Economic Development Policy*, 2(4), 117-56. [DOI:10.22051/EDP.2015.1901] [in Persian]
25. Salehi Amiri, S. R. (2006). [Management of ethnic conflicts in Iran, Tehran: *Strategic Research Center*. [in Persian]
26. Seyed Emami, Kavous (1998). "National Unity and the Development of Ethnic Groups". *Quarterly Journal of Strategic Studies*. Preface 1. [in Persian]
27. Valk, Aune and Kristel Karu, (2010), "Ethnic Attitudes in Relation to Ethnic Pride and Ethnic Differentiation", *Journal of Social Psychology*, Vol. 141, No. 5.. Pages 583-601 <https://doi.org/10.22454/0109600573/10/1080>